

Pojem „Adagio“ v hudobných slovníkoch Janovky, Walthera a Kocha.

Tempové označenie „adagio“ patrí medzi najstaršie tempové označenia v dejinách európskej hudby a ako také je i jedno z najvágnejších, a to i keď odhliadneme od veľmi diferencovanej hudobno-interpretáčnej praxe v Európe v priebehu 17. a 18. storočia. Jeho uplatnenie, tak ako i ostatných označení, je okrem iného taktiež ohraničené jeho absenciou u vokálnej hudby onoho obdobia. To pôsobí dojmom, že tempové označenia sú pre inštrumentálnu hudbu to, čo je pre vokálnu hudbu text. A teda návod, s akým „afektom“ (v širokom zmysle slova) sa má daná skladba interpretovať. Ani toto však nie je možné uplatniť absolútne. V konečnom dôsledku stále zostáva otázka, či chápať tempové označenia za (viac-menej) exaktné vyjadrenie dĺžky jednotlivých notových hodnôt alebo len približný opis „nálady“ danej skladby či rozpoloženia hráča. Tento rozpor je v určitej miere riešený v Kochovom lexikóne, zatiaľ čo Janovka a Walther sú (nielen v tomto ohľade) lakonický. Rád by som ešte dodal, že „adagio“ je termín, ktorý sa v hudbe francúzskej proveniencie uplatňuje až od cca. dvadsiatych rokov 18. storočia, a jeho výskyt zostáva i tak obmedzený, zastúpený pojmom „lentement“.

Thomas Balthasar Janovka: *Clavis ad thesaurum magnae artis musicae*, Prag 1701

Hneď štvrté heslo v slovníku, zároveň prvé dotýkajúce sa tempa:

„**Adagio** je to isté ako *tarde* a *lente*.“

„**Lento** udáva tiež to isté ako *largo*.“

„**Largo** znamená to isté ako *tarde*.“

„**Tarde**“ sa však v celom slovníku ako samostatné heslo nevyskytuje. Podľa registra ho však možno nájsť v „hesle“ (skôr v traktáte v rámci traktátu) „**Tactus musicus**“, kde je uvedený zoznam označení, ktorý by mohla naznačovať postupnosť od najpomalšieho ku najrýchlejšiemu: „*Adagio, Lente, Tarde, Presto, Alla breve*“. Pravdepodobnosť, že by sa Janovka nad problémom exaktného systému tempových označení naozaj zamýšľal je však nízka.

Johhan Gottfried Walther: *Musicalisches Lexicon*, Leipzig 1732, obsahuje heslo *Adagio* koncipované v odlišnom duchu, a to ako od Janovky, tak i Kocha:

„*Adagio, alebo skrátene adago a ado, (tal.) je z predložky datívu (articulo dativi) a slova agio zloženou príslovkou, znamenajúcou: pozvoľne či pomaly. Že sa ale*

neužíva a agio, ale adagio a že je medzi nimi vložené d, sa deje kvôli ľubozvučnosti. „

„Adagio adagio, či adagissimo: veľmi pomaly.“

„Adagio á la Francese: pomaly na francúzsky spôsob.“

Podobne ako ostatné heslá v slovníku, je i „adagio“ koncipované výlučne z lingvistického hľadiska. Jeho zaradenie v tempovom systéme sa nedozvedáme, podobne ako interpretačné špecifiká. Prítomnosť hesla „**Adagio á la Francese**“ naznačuje, že by snád' mohol existovať špecifický spôsob prednesu adagia písaného „na francúzsky spôsob“. Osobne som sa však nikdy s takýmto označením nestretol, a to ani u Waltherovi blízkych skladateľov, ako J.S.Bach či G.Ph.Telemann.

Koch: *Musikalisches Lexikon*, Frankfurt 1802

Na prípade kontrastu Janovky a Kocha možno dokonale vypozerovať, ako veľmi sa v priebehu sto rokov zmenil prístup v hudbe a ku „vede“, ktorá ju obklopuje. Kým Janovka je vo väčšine svojich hesiel málovravný, takmer až nič nehovoriaci, Koch používa kvetnaté vety, siahodlhé súvetia a štýlovo je výrazne ovplyvnený nemeckým filozofickým idealizmom. V sfére hudobného nazerania je jednoznačne stúpencom „empfindsamkeit“, čo sa odzrkadľuje mimo iného i na terminológii. Na prvý pohľad je toto evidentné na polarite pojmov musik/tonkunst, musiker(musicus)/tonkünstler, stuck/tonstuck etc. ktoré naznačujú prechod vnímania hudby od remesla k umeniu.

Prvú tretinu dlhého hesla tvorí rozprava o rozdielnosti jednotlivých afektov(Koch používa pojem „Empfindung“) a z nej vyplývajúci kontrast medzi skladbami(Tonstuck) vyjadrujúcimi tieto afekty. Tento kontrast je v prvom rade evidentný z tempa skladby, ktoré musí byť afektu primerané.

Druhý veľký oddiel sa zameriava na (opäť) značne kvetnate opísaný účel tempových označení a k nim pridávaných adverbii. Oznamuje nám, že zatiaľ čo všeobecné tempové označenia ako Adagio, Allegro či Largo opisujú hlavne konkrétnu dobu trvania jednotlivých nôt, a teda tempa skladby ako takého, tak adverbii(cantabile, con tenerezza) približujú interpretovi „odtiene“ týchto temp, a bližšie špecifikujú „výraz“ skladby. Taktiež nás upozorňuje, že správne pochopenie jedného i druhého vyžaduje mnoho skúseností a vkusu a nemali by sme podceňovať voľbu správnej rýchlosti skladby a s ňou prichádzajúce ťažkosti. Tým zároveň naznačuje, že existuje len veľmi malý tempový ambitus, v rámci ktorého možno interpretovať skladbu s „najlepším účinkom“.

Nad'alej nám Koch predstavuje systém tempových označení podľa rýchlosti od najpomalšieho po najrýchlejšie aj s prekladmi talianskych pojmov do nemčiny v poradí

- 1.Largo - pomaly
- 2.Adagio - mierne pomaly
3. Andante - krokom, označuje pokojný a odmeraný pohyb, ktorý sa drží v strede medzi pomalým a rýchlym.
- 4.Allegro - obratne(?)
- 5.Presto - rýchlo

Je nám pripomenuté, že všetky ostatné výrazy sú len miernou odchýlkou od týchto základných pojmov a že správne rozpoznanie tempa je ťažko definovať, keďže tempo je viac predmetom „génia“ a „pocitu“ než „popisu“ a „výuky“.

Nasledujúci „paragraf“ obsahuje interpretačné informácie o Adagio v najširšom slova zmysle a vyhradzuje mu špeciálne miesto v hierarchií. Vyvyšuje ho na špeciálne miesto, podobne ako Quantz, a poukazuje na obťažnosť jeho správnej interpretácie, ktorá vyplýva z jeho pomalej hybnosti a počuteľnosti každej chyby, ktorá by mohla sprziť to, čoho kompozícia i interpretácia poukazuje na stupeň vzdelania, skúseností a vkusu. Význam týchto atribútov je tak často spomínaný, že nemôžeme pochybovať o tom, že Koch, rovnako ako napr. Beethoven veril, že „hudba si zaslúži byť študovaná“. Nedostatok vkusu vedie okrem iného ku prezdobeniu melódie, čo je obzvlášť veľký prehrešok proti charakteru adagia. Nakoniec poznamenáva, že Adagio je taktiež substantív a teda opisuje skladbu, ktorá má byť interpretovaná v tomto tempe, čo poukazuje na to, že nielen inštrumentálne skladby, ale i vokálne diela začali obsahovať tempové označenia.

Bezprostredne po hesle „Adagio“ nasledujú heslá..

Adagio assai - veľmi pomaly.

Adagio di molto - veľmi pomaly.

Adagissimo - najpomalšie.

Verím, že som v tomto krátkom a (vzhľadom na odlišnosti) „barokovom“ príspevku zoznámil váženého spolužiaka s odlišnosťou prístupu jednotlivých autorov ku problému nielen tempa ako takého, ale i všeobecnými rozdielmi uvažovania o hudbe v priebehu sto rokov v Európe.